

شناخت اطلاعات

● سیما جمعی ویسی نژاد

دانشجوی دکتری علوم کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه بنگلور

برو، حاصل تلاش چندین ساله خود را در تدریس مفاهیم مربوط به داده، اطلاعات، دانش، هوش، خرد و ارتباط آنها با همدیگر را در کتاب حاضر به صورت نظری علم و اطلاعات شامل: هشت فصل، نتیجه‌گیری و واژه‌نامه انگلیسی - فارسی در اختیار خوانندگان قرار داده است.

کتاب شامل فصل‌هایی درباره داده و اطلاعات و نیز نحوه تبدیل آن به دانش است. با نگاهی اجمالی به نکات مهم و قابل تأمل فصول آن را مرور می‌کنیم.

فصل اول، داده

مؤلف در فصل آغازین به توضیح داده، پرداخته و آن را این گونه شرح داده است: افراد گوناگون، اصطلاحات مشابه را به شیوه‌های مختلف بکار می‌برند، به عنوان مثال، آنچه را که برخی «داده» می‌نامند به عقیده برخی دیگر همان «اطلاعات» است. با وجود این، بیشترین مردم اصطلاحات را در نوعی نظم سلسله مراتبی مورد بررسی قرار می‌دهند. از این رو بحث و بررسی در هر سطحی که آغاز شود، معمولاً داده‌ها به عنوان عناصر ابتدایی و تشکیل دهنده اطلاعات تلقی می‌شوند. به عبارت دیگر، داده‌ها مجموعه عناصری هستند که از نظم و سازماندهی خاصی برخوردار نیستند. از دیدگاه روزمره ما چنین به نظر می‌رسد که جهان عمدتاً از اشیای مادی تشکیل شده است. دامنه این اشیای مادی از کفش‌ها و کشتی‌ها تا خورشید و ستارگان امتداد می‌یابد. اما بسیاری از دانشمندان ترجیح می‌دهند این طور ادعا کنند که جهان از انرژی ساخته شده است. چرا که انیشتین به خوبی اثبات کرد که جرم می‌تواند به انرژی تبدیل شود.

واحد ابتدایی داده‌ها «بیت» نام دارد. ایجاد یک بیت مستلزم مقدار معینی انرژی است. پس می‌توانیم میزان انرژی موجود در جهان را با تعداد برابری بیت، هم‌تراز بدانیم. بنابراین می‌توان جهان را به صورت موجودی متشکل از داده‌ها پنداشت، درست همان طور که می‌توانیم جهان را متشکل از انبوه انرژی تصور کنیم.

● جک میدوز. شناخت اطلاعات، مترجمان: محمد خندان؛ مهدی محامی، ویراستار: اسدالله آزاد، تهران: کتابدار، چاپ اول: ۱۳۸۳، ۱۷۹ صفحه.

شناساندن نقش، اهمیت و کارکردهای اطلاع‌شناسی به جامعه، بدون مطالعه نظریه یا اصول این رشته و به عبارت دیگر بدون شناخت بنیادی اطلاعات، بی‌معنا خواهد بود. دکتر اسدالله آزاد استاد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، ویراستار این کتاب معتقد است: پژوهشگران و اطلاع‌رسانان باید مبانی بنیادی را خوب مطالعه کنند. مواجه شدن با مسائل نوین بدون شناخت انگیزه‌های اصلی و پایه‌ای، موفقیت‌آمیز نخواهد بود. مشاهده شده است که ما بدون توجه به بسیاری از مسائل پایه، مسائل جدید و نو را دنبال می‌کنیم و هرگاه درباره دلیل آن از ما سؤال شود، پاسخ‌های بنیادی و پایه‌ای و توجیه مناسبی برای عملکرد خود نداریم. بنابراین اگر بخواهیم مسائل نوین را پیش ببریم و در اشاعه اطلاعات موفق باشیم باید مسائل بنیادی و پایه‌ای را جدی بگیریم.

جک میدوز، استاد سابق دانشگاه نجوم و تاریخ علم در دانشگاه لیستر، استاد کنونی مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه لاف

اگر بخواهیم مسائل نوین را پیش ببریم و در اشاعه اطلاعات موفق باشیم باید مسائل بنیادی و پایه‌ای را جدی بگیریم

فصل دوم، اطلاعات

در این فصل به بررسی معنای اطلاعات، نظم، تکرار، گردآوری و پردازش آن پرداخته شده است، چکیده‌ای از آن را می‌توان این طور بیان کرد. نظریه آنتروپی در ابتدا به عنوان شیوه‌ای برای بررسی انرژی در جهان معرفی شد. به همین نسبت این نظریه می‌تواند در بحث از «داده» نیز بکار گرفته شود. در جهان به طور کلی آنتروپی روزبه‌روز افزایش می‌یابد. به عبارت دیگر اشیا به سمت نابسامانی گرایش دارند. جالب اینکه هیچ نیرویی وجود ندارد که حداقل برای مدت کوتاهی بتواند بخش‌های مختلف جهان را از منظم تر شدن باز دارد. این همان چیزی است که هنگام تبدیل «داده» به «اطلاعات» به وقوع می‌پیوندد. چنین تبدیلی به طور تدریجی و در طی مراحل معین اتفاق می‌افتد. اصولاً اطلاعات را با گزینش داده‌های مناسب از میان تنوع گسترده‌ای که روی ما تأثیر می‌گذارد، ایجاد می‌کنیم. سپس اطلاعات را به دسته‌های گوناگونی رده‌بندی می‌کنیم. ذهن نیز اطلاعات را به شیوه‌ای منظم جذب کرده تا بتواند در بازایی‌های بعدی به ماکمک کند.

فصل سوم، رده‌بندی

امروزه دو فعالیت متضاد در جریان است. یکی اقدام ما در جهت سازماندهی اطلاعات و دیگری فعالیت جهان اطراف که به سمت آشفتگی ساختن اطلاعات گرایش دارد. شیوه عادی برخورد با این بی‌نظمی آشنایی با مفهوم تکرار است. با ذخیره و انتقال اطلاعات بیشتر می‌توانیم، نسبت به آنچه که ضرورت دارد امیدوار باشیم حتی به بازسازی پیام اولیه، هرچند که بخشی از این پیام از دست رفته باشد.

فصل چهارم، ذخیره‌سازی

تحریف اطلاعات صرفاً به علت فقدان اطلاعات رخ نمی‌دهد. شاید اگر داده‌ها را به شیوه نادرستی گزینش کنیم منجر به اشتباهاتی در برداشت ما از جهان شود و اگر برداشت از اطلاعات نادرست باشد، مجموعه این برداشت‌های نادرست، در اذهان ما در بخش خاطرات صحیح ضمیمه می‌گردد. از طریق شبکه‌های خارجی که اطلاعات را دریافت کرده، می‌توانیم به منظور شناسایی چنین اشتباهاتی از نظارت بیشتری برخوردار باشیم.

فصل پنجم، بازیابی

گاهی اوقات شبکه‌های گوناگون در جهت رقابتی تنگاتنگ با یکدیگر گام برمی‌دارند، به طوری که تصمیم می‌گیریم اطلاعات مورد نظر را در شبکه خاصی جست‌وجو کنیم. این تصمیم‌گیری تحت تأثیر عواملی چون راحتی استفاده، نوع اطلاعات دلخواه و... قرار دارد. اغلب اوقات شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی مکمل یکدیگرند، زیرا هر شبکه‌ای دارای ویژگی‌های منحصر بفرد است. با وجود این اغلب تلاش می‌کنیم تا اطلاعات مشابه را از شبکه‌های گوناگون جمع‌آوری کنیم، زیرا هنگامی که اطلاعات از میان شبکه‌های متعدد گردآوری گردید، بر اساس ماهیت‌های متفاوت اطلاعات قابلیت اصلاح‌پذیری آنها افزایش می‌یابد.

فصل ششم، ارتباطات

همه ما هنگام استفاده از اطلاعات تمایل داریم راحت‌ترین راه ممکن را انتخاب کنیم. در صورتی که رایانه‌ها در دسترس باشند به طور دائم از آنها برای ارسال پیام کمک می‌گیریم. در عوض اگر دسترسی به آنها دشوار باشد برای ارسال پیام از تلفن استفاده می‌کنیم. این میل ما به استفاده از راحت‌ترین راه ممکن برای ارسال پیام «اصل کم‌ترین تلاش» نامیده می‌شود. این همان معیاری است که گاهی اوقات مورد بی‌توجهی و غفلت فراهم‌آوردگان اطلاعات قرار می‌گیرد. از این رو بسیاری از مردم هنگام ارزیابی یک رایانه جدید، نه به دستور نامه‌های رایانه‌ای توجهی می‌کنند و نه در راهنمای پیوسته مربوط به نظام آن به جست‌وجو می‌پردازند؛ در عوض ترجیح می‌دهند با آزمایش و خطا به پیش روند که این، خود موجب صرف انرژی فراوانی می‌شود.

فصل هفتم، دانش

مدیریت اطلاعات، فرایندی اجتماعی و شخصی است. آیا هر یک از ما اگر زمانی در صحرا و بیابان تنها باشد به کسب اطلاعات محیط اطراف خود ادامه می‌دهد؟ در صورتی که هیچ دروندادی از سایر منابع وجود نداشته باشد، مدیریت اطلاعات در ما به طور فزاینده‌ای کاهش می‌یابد. این نوعی توانمندی است برای فراخوانی اطلاعات از انسان‌ها و یا از پیشینه‌های نوشتاری که خود مشخصه بارز رشد تمدن بشری است. امروزه انباره‌های حافظه بیرونی برای بقای ما ضروری هستند. ما بیش از همیشه به رایانه‌ها وابسته گشته‌ایم. باتوجه به

حوزه جدید مدیریت دانش تنها زمانی از بهره‌وری بیشتر برخوردار خواهد بود که امکانات و توانایی‌های انسان و رایانه، به درستی در یکدیگر ادغام گردد

به طور عمده با فرایندهای زنده مرتبط است. حتی حیوانات پیچیده‌تر نیز دارای دانش هستند، اما خرد، خاص انسان است. مباحث مربوط به اطلاعات به دلیل نوپا بودن در داخل کشور، از لحاظ تحقیقات و نوشتارهای مناسب با کمبود جدی روبه‌روست. بنابراین ترجمه کتاب‌ها و منابع از زبان‌های دیگری از راه حل‌های این مسأله است. مترجمان محترم نیاز را به طور مطلوب تشخیص داده و به انجام این کار پرداخته‌اند. متن کتاب به شکل مناسب ترجمه شده است.

در اینجا ذکر مواردی ضروری است. بهتر بود که مترجمان در ترجمه کلماتی مانند: مهمانی کوکتل (ص ۲۰) به دلیل عدم آشنایی مخاطب ایرانی با این واژه به صورت زیرنویس توضیحاتی می‌دادند. مترجمان با قبول زحمت، در پایان کتاب یک واژه‌نامه انگلیسی - فارسی تنظیم کرده‌اند که مقدار زیادی به خواننده در درک اصطلاحات جدید کمک می‌کند، و وجود یک واژه‌نامه فارسی - انگلیسی می‌توانست کیفیت کار را افزایش دهد. علاوه بر آن تهیه نمایه نیز از ضروریات کتاب‌های علمی است. در کتاب‌های ترجمه شده، استفاده از یک ویراستار ادبی و فنی یقیناً بر کیفیت کار و سلامت متن می‌افزاید. در اینجا ویراستاری خوب آقای دکتر اسدالله آزاد قابل تقدیر است.

در زمینه اطلاعات کتاب‌هایی تألیف گردیده است که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

۱. ابطحی، ابراهیم. اطلاعات چیست؟ در: متن‌شناسی ساخت یافته فناوری بزرگراه‌های اطلاعاتی در زبان فارسی، تهران: وزارت کشاورزی، اداره کل آمار و اطلاعات، ۱۳۷۰.
۲. بکر، جوزف. اطلاعات و علم اطلاع‌رسانی چیست؟ در: اطلاعات و ارتباطات، ترجمه عبدالحسین آذرنگ، تهران: سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۷۰.
۳. حرّی، عباس. اطلاعات چیست؟ در: مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی، عباس حرّی، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۲.

منابع:

۱. میدوز، جک. شناخت اطلاعات، مترجمان محمد خندان، مهدی محامی، ویراستار اسدالله آزاد، تهران: کتابدار، ۱۳۸۳.
۲. بهمن آبادی، علیرضا. مبانی، تاریخچه و فلسفه علم اطلاع‌رسانی، تهران: کتابخانه جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱.

نقش اطلاعات در دنیای ما جامعه‌کنونی آماده‌آن شده است تا برای رایانه‌ها نیز، قابلیت‌هایی همانند انسان تعریف کند.

فصل هشتم، هوش و خرد

رایانه‌ها و انسان‌ها از نظر شیوه عملکرد با یکدیگر تفاوت چشمگیری دارند. سرعت انتقال اطلاعات در مغز انسان بسیار کندتر از سرعت انتقال اطلاعات در رایانه است، البته مغز انسان با فرستادن پیام‌های فراوان در یک زمان این ضعف را تا حدودی جبران می‌کند. رایانه‌ها فاقد قدرت برقراری توازن میان فعالیت‌های کلی و موضعی هستند، چیزی که مختص مغز انسان است. ماهیت ضروری دانش انسان - برخلاف اطلاعات موجود در رایانه - این است که پویا و هماهنگ باشد. اما تفاوت‌های موجود میان انسان و رایانه این امکان را فراهم می‌کند تا در زمینه آماده‌سازی و نظارت بر اطلاعات مکمل هم باشند. به عنوان مثال، حوزه جدید مدیریت دانش تنها زمانی از بهره‌وری بیشتر برخوردار خواهد بود که امکانات و توانایی‌های هر دو، به درستی در یکدیگر ادغام گردد.

انگیزه مؤلف از نگارش چنین کتابی ارائه جست و جو و فراهم کردن توصیفی است از اطلاعات و کلمات مربوط به آن، و اینکه آنها در جهان معاصر چگونه عمل می‌کنند. کتاب، تجزیه و تحلیل ساده‌ای از برخی نظریات اساسی مربوط به اطلاعات را فراهم می‌کند. نویسنده در فصول ضمن توجه به چگونگی ارتباط دو مفهوم داده و اطلاعات با یکدیگر، مقدمه‌ای را برای بحث‌های بعدی درباره چگونگی مدیریت اطلاعات فراهم نموده است. سپس چگونگی ذخیره‌سازی اطلاعات و بازیابی آن از حافظه را بررسی و دنبال می‌نماید. ارتباط اطلاعات و چگونگی منتهی شدن آن به خلق دانش پیگیری شده است. در نهایت نگاه کوتاهی به هوش و خرد و به دنبال آن یک جمع‌بندی آمده است.

نقد و نظر

ترتیب بحث عنوان‌های مختلف کتاب با میزان پیچیدگی فزاینده آنها مرتبط است. داده‌ها پایه شکل‌گیری اطلاعات را تشکیل می‌دهند. دانش نیز در حقیقت از اطلاعات ناشی می‌شود. خرد نیز از وجود مقدار معینی از دانش و معلومات خبر می‌دهد. این نوع ترتیب موضوعی در بیان عنوان‌های مختلف در کتاب مطابق با محدود کردن قابلیت اجرایی است. تمام جهان شامل داده است. اطلاعات